

UDK: 330.34:502.131.1(497.11)

РЕГИОНАЛИЗАЦИЈА КАО МЕРА РАЗВОЈА РУРАЛНИХ ПОДРУЧЈА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Милош Димитријевић,* Никола Макојевић**

Основна карактеристика регионалног развоја Републике Србије у протеклих тридесетак година одликује се интензивним растом регионалних диспропорција у демографском и економском смислу. Као последица таквог развоја, настају све веће разлике између руралних и урбаних подручја уз настајање високе демографске и економске концентрације у Београдском региону. Дефинисана структура рада и коришћена методологија у овом раду има за циљ анализу фактора који изазивају регионалне разлике и давање препорука како исте искључити и на тај начин створити предуслове за смањење регионалних разлика и концентрације економских и демографских активности. У раду су коришћене одговарајуће технике, параметарске и непараметарске, потребне за поређење група. Коришћење Kruskal-Wallis теста довело је до закључка да запосленост у примарном сектору има примат у свим регионима, са изузетком Београдског. Резултати Mann-Whitney теста довели су до закључка да примарни сектор доминира у руралним подручјима у односу на урбана, док је једнофакторска ANOVA различитих група потврдила да су остварени приходи од пољопривреде високи у свим регионима, изузев Београдског. Као посебан закључак намеће се резултат Kruskal-Wallis теста који је показао да је Београдски регион најмање сиромашан, уз потврду Mann-Whitney теста да је већи проценат сиромашва руралних подручја у односу на градска. Сви ови резултати показују озбиљан заостатак остатка земље у односу на

---

* Истраживач-приправник, 1989. годиште, Универзитет у Крагујевцу, Економски факултет, Лицеја Кнежевине Србије 3, Крагујевац, Република Србија, Тел:+38134303562, Е-mail: mdimitrijevic@kg.ac.rs

** Др Никола Макојевић, ванредни професор, Универзитет у Крагујевцу, Економски факултет, Лицеја Кнежевине Србије 3, Крагујевац, Република Србија, Тел:+38134303593, Е-mail: nmakojevic@kg.ac.rs

Београдски регион чиме се потврђује висок ниво концентрације економских активности, а самим тим и демографских кретања. Овакви закључци постављају озбиљна питања о будућем економском расту и развоју Републике Србије које ће, без посебне пажње усмерене ка регионалном развоју, имати далекосежне, негативне последице по националну економију.

Кључне речи: регионални развој, рурални развој, структура запослености, диверзификација прихода, стопа сиромаштва.

---

1. УВОД

Крај двадесетог и прве деценије 21. века карактеристичан је по либерализацији тржишта, слободном кретању капитала, радне снаге као и кретању капитала у правцу земаља у развоју. Паралелно са овим процесима, унутар земаља интензивирала су се кретања од руралних ка урбаним деловима чиме су се продубиле регионалне разлике. Поред разлика у регионалном развоју унутар националних економија, дошло је и до сељења радне снаге и економских активности и унутар појединих регионалних организација попут ЕУ. Отварање граница, слободно кретање радне снаге и дефицит у развијеним земљама ЕУ у виду високообразоване радне снаге проузроковао је демографска пражњења земаља које су постале чланице ЕУ након 2007. године.

Када говоримо о националној економији, регионалне разлике су значајне са два аспекта. Прво, процес децентрализације и равномерни регионални развој је значајан због процеса приступања ЕУ, имајући у виду да се систем економског развоја ЕУ спроводи кроз развој региона, помоћ заосталим регијама, реструктурирање заосталих индустријских регија, диверзификацију руралних подручја са заосталом пољопривредом и оживљавања неразвијених предграђа градова (Bogavac-Cvetković i dr., 2013).

Друго, равномерни регионални развој је значајан Републици Србији због смањивања разлика између урбаних и руралних подручја будући да се становништво у руралним подручјима углавном бави пољопривредом и да је у тим подручјима изражен проценат сиромашног становништва, социјалне и економске искључености. Имајући у виду да је сиромаштво мултидимензионални феномен (Matković, 2014) јер обухвата више

аспекта, од немогућности запошљавања до неадекватног приступа социјалној заштити, образовним, здравственим и другим услугама (Stiglitz et al., 2009; Babović, 2016) за задовољење животних потреба, највећи изазов представља његово смањивање у изразито руралним подручјима.

Дефинисаним предметом и циљем истраживања испитаће се следећа хипотеза: Разлике између изразито руралних региона и руралних подручја у односу на градска зависе од структуре запосленог становништва у њима и прихода који се оставрују по том основу.

Рад се састоји од увода, три дела, закључка и литературе. У уводном делу представљен је предмет, циљ и методологија као и тестирана хипотеза. Други део представља приказ проблема руралног развоја у Републици Србији и резултата истраживања везаних за поменути проблем. Трећи део представља појашњење коришћене методологије, док четврти део представља резултате истраживања. Закључак даје резултате истраживања уз препоруке креаторима економске политике шта је потребно учинити како би се регионалне разлике умањиле.

2. ПРОБЛЕМИ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА У СРБИЈИ

У Србији је тешко у кратком року превазићи проблем регионалних разлика, али се мора радити на решавању тог проблема, како би се утицало на смањење економских разлика и успорила тренутна, демографска концентрација. Уз све то, регионалне разлике као карактер целе Европе изазивају још један феномен који се може посматрати као резултат регионалних ризика. То је све већа концентрација високообразоване радне снаге из мање развијених земаља Европе ка високоразвијеним. Имајући то на уму, велики број земаља има развијен систем регионалних политика у циљу уравнотежења регионалних разлика, формирање економско јаким и конкурентних региона, као и развоја заосталих регионалних економских целина што би водило економском развоју на националном и међународном нивоу (Ђukić, 2013).

Као посебан регионални аспект глобалних промена посматра се однос руралних и урбаних средина, кроз регионалне неравнотеже и разлике између урбаних и руралних насеља, при чему се издваја запосленост и стање дохотка (Ђukić, 2013). Регионални проблеми се не могу посматрати искључиво кроз релације статистичких регионалних целина, већ се анализа регионалних неравнотежа мора продубити односом урбаних и

руралних средина имајући у виду разлике у структури економске активности и запослености које ће бити приказане у раду, као и старосној образовној структури.

Истраживања која се баве питањем руралног развоја, дефинишу га као дугорочан и одржив процес економских, социјалних, културних и еколошких промена које су креиране ради повећања дугорочног благостања читаве заједнице (Moseley, 2003, p. 4). Како би се остварили циљеви економског раста и благостања потребно је развијати политике које су се бавиле искорењивањем сиромаштва и смањивања неједнакости прихода (Barro & Sala-i-Martin, 2004; Acemoglu, 2006; Howitt & Aghion, 2009; Yifu Lin, 2012).

Имајући у виду да рурална подручја Републике Србије захватају 85% територије, да у њима живи 55% становништва и да формирају 41% БДП-а земље (Bogdanov, 2007, 31), проблем представља чињеница да су то подручја са израженим сиромаштвом и значајним развојним ограничењима. С обзиром да доминантан део радно активног руралног становништва Србије (45%) ради у пољопривреди (Bogdanov, 2007, 32), постоји ниска диверзификација запослености руралног становништва и висока зависност од запослености у пољопривреди. Високи проценат запослености у пољопривреди у руралним подручјима указује како на ниску диверзификованост активности популације, тако и прихода у овим подручјима (Vošković, 2012). Пољопривреда је била основни фактор досадашњег развоја, али и основно ограничење за даљи развој руралних подручја Републике Србије, због чега је потребна идентификација одређеног броја региона у Србији као подручја на којима ће се примењивати нова рурална политика у сагласности са захтевима да се на конкретном подручју обезбеди ефикасан и одрживи развој (Njegovan, 2001).

Руралном подручју у Србији потребан је нови концепт руралног развоја који помера тежиште са егзогеног, базираног на развоју и модернизацији пољопривреде, на ендогени приступ који се базира на ширењу непољопривредних активности, попут туризма, занатства, трговине (Lowe et al., 1998; Terluin, 2001). Неопходно је повезивање пољопривреде са прерађивачком, пре свега прехрамбеном индустријом у оквиру секундарног сектора, као и са туризмом у оквиру терцијарног сектора, тј. свеобухватни развој агробизнис сектора и његова вертикална и хоризонтална координација. Мултифункционалност пољопривреде може

да представља могући чинилац диверзификације делатности у руралним подручјима, као и могућност доприноса запошљавању у регионалној економији, посебно у оним подручјима која заостају у развојном смислу (Ploeg et al., 2000, p. 392).

Шири приступ руралног развоја и померање тежишта са егзогеног на ендогени приступ већ се увелико спроводи у развијенијим земљама, где се као пример наводе OECD земље у којима се смањује економска значајност пољопривреде и примарног сектора у оквиру руралних подручја, мерено стопом запослености у пољопривреди (Ward & Brown, 2009). Са умањењем значаја овог сектора, пољопривредна домаћинства се окрећу изворима прихода изван фарми, што значи промоцију ширег руралног економског развоја. Једна од карактеристика нове парадигме је и имплементирање јавно-приватног партнерства у развоју и спровођењу локалних и регионалних политика.

Поређењем нивоа развијености региона Србије треба споменути да значајно заостају за ЕУ (мерено просечним БДП-ом), као и да су регионални диспаритети огромни, као и разлике између севера и југа, урбаних и руралних крајева, централне и периферне области (Winkler, 2012, 90). Региони ће бити посматрани по NUTS 2 класификацији.

Табела 1. NUTS класификација Републике Србије

NUTS 1	NUTS 2	NUTS 3	LAU
Србија-север	Регион Војводине	7 административних округа	6 градова и 39 општина
	Београдски регион	Београдски округ	Град Београд са 17 градских општина
Србија-југ	Регион Шумадије и Западне Србије	8 административних округа	10 градова и 42 општине
	Регион Јужне и Источне Србије	9 административних округа	6 градова и 41 општина
	Регион Косова и Метохије	5 административних округа	1 град и 28 општина

Извор: Мијаџић и Рауновић, 2011, 381

С обзиром да се регионална типологија OECD-а темељи на критеријумима густоће насељености и величине урбаних центара који се

налазе унутар регије (OECD, 2011, р. 3), подручја са густином насељености испод 150 становника по km² класификована су као рурална. По том критеријуму када се руралне области идентификују као заједнице на локалном нивоу где је густина насељености испод 150 становника по km², онда се осим града Београда и Подунавског округа, сви остали могу сврстати у руралне (Vujičić i Ristić, 2006, 155).

Табела 2. Становништво на 1 km² по регионима

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Београдски регион	514	515	516	518	519	521	522	523
Регион Војводине	90	89	88	88	88	87	87	86
Шумадија и Западна Србија	76	76	76	75	74	74	73	73
Јужна и Источна Србија	63	61	60	60	59	59	58	57

Извор: РЗС, Општине и региони у Републици Србији, за посматране године

Посматрајући регионе по том критеријуму, сви региони осим града Београда могу се сматрати изразито руралним. Најзначајнија, а често и једина делатност на селу је пољопривреда. Када се посматра значај пољопривреде по административно-регионалним целинама, евидентно је да је у Војводини пољопривреда доминантна делатност у стварању националног дохотка, а у Централној Србији је значајна у мањем обиму (Vujičić i Ristić, 2006).

3. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

У раду, сходно дефинисаном циљу и предмету истраживања, коришћена је статистичка методологија којом су анализирани разлике између различитих група јединица макро анализе. Мултифункционалност пољопривреде, као кључна компонента руралног развоја, поставља комплексност и контекстуалност у средиште анализе. На тај

начин, пружа се јасна веза са концептом "територије" која се више не користи у смислу административних јединица, већ у смислу региона дефинисаног као подручје динамичне области сарадње за актере (Cairól et al., 2009, p. 278). Полазећи од оваквог приступа у раду прво ће бити посматрана разлика између региона, а затим и по типу насеља.

Најпре ће бити посматрано становништво по статусу активности (стопа активности, стопа запослености, стопа незапослености и стопа неактивности) између региона Републике Србије и типа насеља. Потом ће се утврдити и разлика у стопи сиромаштва између региона, градских и руралних подручја. У следећем кораку утврдиће се заступљеност запослених радника по делатностима (примарни, секундарни и терцијарни сектор), како по регионима, тако и по типу насеља, а затим и њихове међусобне разлике између региона и типа насеља. На крају ће се иста анализа користити и за диверзификацију остварених прихода становништва по основу запослености.

Извори секундарних података прикупљени су коришћењем доступних база података Републичког завода за статистику, Анкете о радној снази и Анкете о потрошњи домаћинства, као и Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије. Сви ови подаци доступни су на одговарајућим, званичним, интернет презентацијама. Анализа је спроведена за временски период од увођења NUTS класификације, тј. поделе на пет статистичких региона, без региона Косова и Метохије због недоступности података, односно за период од 2011-2018. године.

Коришћењем статистичког програма SPSS, тестовима за нормалност расподеле Kolmogorov-Smirnov и Shapiro-Wilk, утврђени су распореди нормалности за изабране варијабле. С обзиром да се посматрају једнофакторске варијабле које садрже више група за поређење користиће се тестови за поређење група. За варијабле које немају нормалан распоред користиће се непараметарске технике за поређење група, тј. Kruskal-Wallis тест за поређење више група (код региона) и Mann-Whitney U тест за поређење две групе (код типа насеља), док за варијабле које имају нормалан распоред биће коришћене параметарске технике, односно једнофакторска ANOVA различитих група код поређења више група (код региона) и T-test независних узорака за поређење две групе (код типа насеља).

4. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Истраживања су показала да је положај становништва, у руралним подручјима и њихово сиромаштво, детерминисано низом фактора који су повезани са дешавањима на тржишту рада и структури прихода у домаћинствима (Свејџи др., 2010). Из тог разлога, најпре ће се посматрати становништво према статусу активности на тржишту рада, њихова стопа сиромаштва по регионима и типу насеља, а затим и структура запослених радника. Анализа ће обухватити и диверзификацију прихода будући да непољопривредна домаћинства и домаћинства која имају већи проценат непољопривредних прихода имају веће шансе да избегну сиромаштво. Ситуација је потпуно другачија када је реч о домаћинствима са пољопривредним приходом јер су више изложена сиромаштву.

Табела 3. Становништво по статусу активности и сиромаштву

	Стопа активности	Стопа запослености	Стопа незапослености	Стопа неактивности	Процент сиромаштва
тест	ANOVA	ANOVA	ANOVA	ANOVA	Kruskal-Wallis
Sig.	.565	.056*	.511	.565	.000***
Mean Rank					
Београдски регион	55.8	46.3	17	44.2	7.6
Регион Војводине	54.2	43.9	18.7	45.8	14.1
Шумадија и Западна Србија	57	46.4	18.5	42.9	16.7
Јужна и Источна Србија	54.3	42.9	20.7	45.7	27.5

Наставак Табеле 3

Тип насеља					
тест	T-тест	T-тест	T-тест	T-тест	Mann-Whitney
Sig.	.339	.007***	.074*	.339	.001***
Mean Rank					
Градска подручја	54.5	43.2	20.5	45.5	4.5
Рурална подручја	56.7	47.5	16	43.3	12.5

Извор: Аутори, на основу података РЗС и Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Напомена: *, ** и *** означавају значајност од 10%, 5% и 1% редом

Посматрањем становништва по статусу активности једино су статистички значајне разлике код стопе запослености због чега ће се даља анализа бавити тиме. Посматрањем процента сиромаштва по регионима види се да је оно најизраженије у Јужној и Источној Србији, као и Шумадији и Западној Србији, затим Војводини и на крају као најмање сиромашан регион се издваја Београд. Те разлике су статистички значајне. Имајући у виду ове изражене стопе сиромаштва између региона даље истраживање треба базирати на структури запослености и приходима који се остварују по том основу.

Посматрано по типу насеља још једном се потврђује неопходност посматрања структуре запослених и примања по том основу, с обзиром да је стопа запослености, која има највећу статистичку значајност, већа у руралним подручјима у односу на градска. Истовремено имамо израженију стопу сиромаштва у руралним подручјима те се закључује да иако је у руралним подручјима већи проценат запослености, структура је неадекватна. Зато ће се даље испитати структура запослених радника по регионима, и у урбаним и руралним срединама.

Табела 4. Запослени радници по регионима и типу насеља

	Београдски регион	Регион Војводине	Шумадија и Западна Србија	Јужна и Источна Србија	Градска подручја	Рурална подручја
Тест	Kruskal-Wallis	Kruskal-Wallis	Kruskal-Wallis	Kruskal-Wallis	Kruskal-Wallis	Kruskal-Wallis
Sig.	.000***	.000***	.000***	.000***	.000***	.000***
Mean Rank						
Примарни сектор	4.5	4.5	4.5	4.5	4.5	4.5
Секундарни сектор	12.5	12.5	12.5	12.5	12.5	12.5
Терцијарни сектор	20.5	20.5	20.5	20.5	20.5	20.5

Извор: Аутори, на основу података РЗС, Напомена: *, ** и *** означавају значајност од 10%, 5% и 1% редом

Посматрањем запослених радника према регионима и типу насеља уочава се да је свуда доминантан терцијарни сектор, затим секундарни и на крају примарни. Даљом анализом запослених лица у руралним подручјима доминира примарни, затим терцијарни и на крају секундарни сектор, где се указује на још један проблем који се односи на нерешено питање радног статуса, односно непостојање система контрола заштите, социјалне и пензионе сигурности/осигурања (Dimitrijević i Макојевић, 2019). Како би се дошло до валидног закључка упоредиће се структура запослених радника између региона и типа насеља.

Највише запослених радника у пољопривреди (примарном сектору) је у региону Војводине, затим у Јужној и Источној Србији, Шумадији и Западној Србији и тек на крају у Београду који се издваја и као најмање сиромашан регион. Београдски регион има и мање запослених радника у секундарном сектору од Шумадије и Западне Србије који бележи највећи број радника. Што се тиче терцијарног сектора регион Београда заузима водеће место. Закључак који се намеће јесте да сви региони имају веће учешће запослених радника у примарном и секундарном сектору у односу на Београд, али су уједно и сиромашнији региони од Београдског.

Табела 5. Запослени радници по привредној структури

Тест	Примарни сектор	Секундарни сектор	Терцијални сектор	Тип насеља			Терцијарни сектор
	Kruskal-Wallis	Kruskal-Wallis	Kruskal-Wallis				Mann-Whitney
Sig.	.000***	.000***	.000***				.001***
Mean Rank							
Београдски регион	4.5	4.5	28.5	Градска подручја			4.5
Регион Војводине	28.5	13.13	11.63				12.5
Шумадија и Западна Србија	15.19	27.25	9	Рурална подручја			4.5
Јужна и Источна Србија	17.81	21.13	16.88				12.5
							12.5
							4.5

Извор: Аутори, на основу података РЗС, Напомена: * **, и *** означавају значајност од 10%, 5% и 1% редом

Знајући за овакав резултат истраживања од великог значаја јесте развој терцијарног сектора, у виду руралног туризма, и секундарног, кроз сарадњу са прерађивачком индустријом. Овакав закључак је поткрепљен анализом запослених према типу насеља, с обзиром да запосленост у примарном и секундарном сектору доминира у руралним подручјима, док је у урбаним то терцијарни сектор. Даља анализа регионалних разлика базира се на оствареним приходима.

Табела 6. Приходи по регионима и типу насеља

	Београдски регион	Регион Војводине	Шумадија и Западна Србија	Јужна и Источна Србија	Градска подручја	Рурална подручја
Тест	Kruskal-Wallis	Kruskal-Wallis	Kruskal-Wallis	Kruskal-Wallis	Kruskal-Wallis	Kruskal-Wallis
Sig.	.000***	.000***	.000***	.000***	.000***	.000***
Mean Rank						
Приходи из редовног радног односа	87.50	87.50	87.50	87.50	87.50	87.50
Приходи ван редовног радног односа	65.00	59.44	39.88	45.31	65.75	43.50
Пензије	79.50	79.50	79.50	79.50	79.50	79.50
Остала примања од социјалног давања	54.63	48.69	47.13	47.00	61.44	44.38
Приходи од пољопривреде, лова и риболова	13.06	71.50	66.44	51.13	32.25	67.13
Приходи из иностранства	30.69	31.38	26.94	33.75	38.38	30.19
Приходи од имовине	24.94	21.31	12.25	15.25	19.25	15.25
Поклони и добици	46.44	14.75	22.38	20.25	34.94	18.25
Потршачки и инвестициони кредити	50.33	34.67	34.50	20.50	48.33	29.17
Остала примања	65.31	36.44	55.50	62.69	62.63	54.25
Приходи у натура на име зарада	5.38	4.50	4.75	4.63	4.50	4.50

	Београдски регион	Регион Војводине	Шумадија и Западна Србија	Јужна и Источна Србија	Градска подручја	Рурална подручја
Тест	Kruskal-Wallis	Kruskal-Wallis	Kruskal-Wallis	Kruskal-Wallis	Kruskal-Wallis	Kruskal-Wallis
Sig.	.000***	.000***	.000***	.000***	.000***	.000***
Натурална потрошња	31.94	55.25	68.06	68.56	19.00	67.88

Извор: Аутори, на основу података РЗС, Напомена: *, ** и *** означавају значајност од 10%, 5% и 1% редом

У свим регионима, како руралним тако и урбаним подручјима, највећи део остварених прихода долази из редовног радног односа и пензија. У Београдском региону, поред редовних примања појављују се и остала, као и приходи ван редовног радног односа, док се на зачељу налазе приходи остварени од пољопривреде и приходи у природи на име зарада. У региону Војводине на првом месту се налазе приходи од пољопривреде, лова и риболова, док су на последњем месту приходи у природи на име зарада. У региону Шумадије и Западне Србије у самом врху се налазе приходи од пољопривреде, лова и риболова, као и натурална потрошња која представља потрошњу хране произведене за сопствене потребе (Bogićević и др., 2002), док су на зачељу приходи у природи на име зарада. Што се тиче региона Јужне и Источне Србије имамо мало измењену ситуацију, с обзиром на то да уз натуралну потрошњу доминантну позицију имају и остала примања, али одмах после њих значајно место заузимају приходи од пољопривреде. Урбана подручја поред поменутих прихода остварују највише прихода ван редовног радног односа, а на зачељу су приходи од пољопривреде и имовине. У руралним подручјима у врху су приходи од пољопривреде и натурална потрошња. Из приказаног се закључује да су у свим регионима, који се сматрају изразито руралним, и руралним подручјима, посматрано по типу насеља, у самом врху приходи од пољопривреде. Поред њих значајну позицију заузима и натурална потрошња. За разлику од ових региона, у Београду и урбаним подручјима приходи од пољопривреде су у самом дну. Приходи у природи на име зарада су убедљиво свуда на последњем месту. Да би се добила потпунија анализа споменути приходи биће упоређени између региона и руралних и урбаних подручја.

Табела 7. Диверзификација прихода по структури

	Приходи из ређовног рајног односа	Приходи ван ређовног рајног односа	Пензије	Остала примања од социјалног давања	Приходи од пољопривреде, лова и риболова	Приходи из иностранства	Приходи од имовине	Поклони и иници	Потражки и инвестициони кредити	Остала примања	Приходи у натпри на име зарада	Натурална потрошња
Тест	Kruskal- Wallis	ANOVA	ANOVA	ANOVA	ANOVA	ANOVA	Kruskal- Wallis	Kruskal- Wallis	ANOVA	ANOVA	Kruskal- Wallis	ANOVA
Sig.	.000***	.000***	.031**	.125	.000***	.000***	.001***	.006***	.004***	.000***	.373	.000***
Mean Rank												
Београд- ски регион	28.00	2.65	33.29	2.14	.31	.78	18.75	26.31	1.33	2.95	18.75	.83
Регион Војводине	16.00	3.74	31.43	2.95	7.05	1.65	25.75	12.38	1.37	1.95	17.69	3.54
Шумадија и Западна Србија	12.25	1.98	31.21	2.78	7.01	1.03	8.50	15.31	1.37	3.9	12.25	7.98
Јужна и Источна Србија	9.75	2.86	33.78	3.03	3.66	1.85	13.00	12.00	.67	4.93	17.31	6.54
Тип насеља												
Тест	Mann- Whitney	T-тест	T-тест	T-тест	T-тест	T-тест	Mann- Whitney	T-тест	T-тест	T-тест	T-тест	Mann- Whitney
Sig.	.001***	.036**	.000***	.151	.000***	.076*	.136	.001***	.761	.003***	.662	.001***
Mean Rank												
Градска подручја	12.5	2.71	34.1	2.51	1.03	1.15	10.25	1.09	1.6	2.6	.08	4.5
Рурална подручја	4.5	3.01	29.27	3.01	10.64	1.5	6.75	.66	1.43	4.76	.09	12.5

Извор: Аутори, на основу података РЗС, Напомена: *, ** и *** означавају значајност од 10%, 5% и 1% редом

Приходи из редовног радног односа су највећи у Београду, а најмањи у Јужној и Источној Србији. У Војводини у односу на друге регионе највиши су приходи ван редовног радног односа, док су то пензије у Јужној и Источној Србији. Разлике које су, статистички значајне, изражене су код прихода од пољопривреде који су највећи у Војводини, Шумадији и Западној Србији, а затим у Јужној и Источној Србији, док је Београдски регион на последњем месту. Натурална потрошња, као битан индикатор руралности, највиша је у Шумадији и Западној Србији, затим Јужној и Источној Србији па тек у Војводини. Као закључак се намеће да су приходи из редовног радног односа и пензије већи у урбаним срединама док су приходи од пољопривреде и натуралне потрошње израженији у руралним подручјима.

5. ЗАКЉУЧАК

Истраживање, уз коришћену методологију, показало је да постоје статистички значајне разлике у запослености између региона, али и између урбаних и руралних подручја тако да се рурална подручја карактеришу вишом стопом запослености али и вишом стопом сиромаштва у односу на урбана подручја. Такође, приметне су велике разлике у стопи сиромаштва Београдског региона и других региона чиме се ствара озбиљна препрека будућем економском расту и развоју, односно могу се ограничити могућности привреде у смислу остваривања динамичких стопа привредног раста и развоја.

Утврђене разлике између Београдског и других региона, као и између руралних и урбаних подручја нису изражене само по сиромаштву, већ и другим параметрима. Тако, у Београдском региону и урбаним подручјима доминирају запослени у терцијарном сектору, док у другим регионима и руралним подручјима доминирају запослени у примарном и секундарном сектору.

Посматрањем извора прихода уочене су сличне разлике јер су приходи из редовног радног односа, највећи у Београдском региону и урбаним подручјима док приходи од пољопривреде и натурална потрошња заузимају значајно место у руралним регионима.

Међутим, иако примарни сектор и пољопривреда у руралним подручјима представљају битну привредну делатност удео прихода од пољопривреде руралних домаћинстава то није (Zekić i dr., 2016). Из тог

разлога битно је развијати агробизнис сектор, кроз предфармерске, фармерске и постфармерске активности уз повезивање аграрног сектора са терцијарним и секундарним, путем оснивања малих и средњих предузећа у прерађивачкој и прехранбеној индустрији.

Имајући у виду изразите разлике између Београдског и других региона, као и разлике између руралних и урбаних подручја, потврђена је изразита концентрисаност запослености у примарном сектору у руралним подручјима као и доминантна позиција прихода од пољопривреде и натурална потрошња. Истовремено, у руралним подручјима доказано је постојање израженије стопе сиромаштва.

Као основна препорука, а на основу резултата истраживања, намеће се потреба јачања диверсификације економских активности и ширење понуде руралних подручја, кроз сарадњу са секундарним и терцијарним сектором. Кроз такву сарадњу, пословне активности ће ангажовати расположиве природне и људске ресурсе унутар региона чиме ће региони ојачати конкурентност на националном нивоу и успорити даље регионалне разлике.

ЗАХВАЛНИЦА

Овај рад је део Пројекта „Истраживање и развој платформе за научну подршку у одлучивању и управљању научним и технолошким развојем у Србији“ (бр. III47005), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Acemoglu, D. (2006). *Introduction to economic growth*, Cambridge MA:MIT department of economics.
- Babović, M. (2016). *Socijalno uključivanje: koncepti, stanje, politike*, Beograd: SeCons, Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu. Preuzeto 10.01.2020. sa <http://jugovic.fasper.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2016/10/Socijalno-ukljucivanje-koncepti-stanje-politike.pdf>.

- Barro, R. & Sala-i-Martin, X. (2004). *Economic growth*, Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology.
- Bogavac-Cvetković, N., Kotlica, S. i Pavlović, R. (2013). Modeli podrške regionalnom razvoju. *Ekonomski vidici*, 18(2-3), 221-236.
- Bogdanov, N. (2007). Mala ruralna domaćinstva u Srbiji i ruralna nepoljoprivredna ekonomija, Beograd: UNDP.
- Bogićević, B., Krstić, G. i Mijatović, B. (2002). *Siromaštvo u Srbiji i reforma državne pomoći siromašnima*, Centar za liberalno-demokratske studije.
- Bošković, T. (2012). Ekonomski efekti razvoja turizma u ruralnim područjima Srbije. *Škola biznisa*, 2(2012), 29-34.
- Cairol, D., Coudel, E., Knickel, K., Caron, P. & Kröger, M. (2009). Multifunctionality of Agriculture and Rural Areas as Reflected in Policies: The Importance and Relevance of the Territorial View. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 11(4), 269–289.
- Cvejić, S., Babović, M., Petrović, M., Bogdanov, N. i Vuković, O. (2010). *Socijalna isključenost u ruralnim oblastima Srbije*, Beograd: UNDP Srbija, Sektor za inkluzivni razvoj.
- Dimitrijević, M., i Makojević, N. (2019). Siromaštvo kao dimenzija ekonomske isključenosti ruralnih područja Republike Srbije. U: Leković, V., Veselinović, P. (Ur.). *Institucionalne promene kao determinanta privrednog razvoja Republike Srbije (373-395)*. Kragujevac: Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu.
- Đukić, P. (2013). Prokletstvo regionalnih pozicija – mogućnosti održivog regionalnog razvoja u Srbiji. *Ekonomski vidici*, 18(2-3), 189-208.
- Howitt, P. & Aghion, P. (2009). *The economics of growth*, London: The MIT Press.
- Lowe, P., Ray, C., Ward, N., Wood, D. & Woodward, R. (1998). *Participation in Rural Development: A Review of European Experience*, CRE Research Report, Newcastle, UK: University of Newcastle upon Tyne.
- Matković, G. (2014). *Merenje siromaštva - teorijski koncepti, stanje i preporuke za Republiku Srbiju*, Beograd: Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva, Vlada Republike Srbije.
- Moseley, M.J. (2003). *Rural development: Principles and Practice*, London: SAGE Publications.
- Njegovan, Z. (2001). Regionalizacija u Srbiji kao osnov za strukturno prilagođavanje i efikasniji ruralni razvoj. U Pejanović, R. (red.). *Agroekonomika (62-72)*. Novi Sad: Poljoprivredni fakultet.
- OECD. (2011). *OECD REGIONAL TYPOLOGY*. Retrieved January 7, 2020, from https://www.oecd.org/cfe/regional-policy/OECD_regional_typology_Nov2012.pdf

- Ploeg, J.D. van der, Renting, H., Brunori, G., Knickel, K., Mannion, J., Marsden, T., de Roest, K., Sevilla-Guzmán, E. & Ventura, F. (2000). Rural development: from practices and policies towards theory. *Sociologia Ruralis*, 40(4), 391-408.
- Stiglitz, J., Sen, A. & Fitoussi, J.P. (2009). *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. Retrieved January 10, 2020, from <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/118025/118123/Fitoussi+Commission+report>.
- Terluin, I.J. (2001). *Rural Regions in the EU: Exploring Differences in Economic Development*. Doctoral dissertation. University of Groningen. Retrieved January 5, 2020, from [https://www.rug.nl/research/portal/en/publications/rural-regions-in-the-eu\(d546efd1-8a21-40da-9e54-8c42af6d9fe5\).html](https://www.rug.nl/research/portal/en/publications/rural-regions-in-the-eu(d546efd1-8a21-40da-9e54-8c42af6d9fe5).html)
- Vujičić, M. i Ristić, L. (2006). *Ekonomika poljoprivrede*, Kragujevac: Interprint.
- Ward, N. & Brown, D.L. (2009). Placing the Rural in Regional Development. *Regional Studies*, 43(10), 1237-1244.
- Winkler, A. (2012). Measuring regional inequality: an index of socio-economic pressure for Serbia. *Collection of papers – Faculty of Geography at University of Belgrade*, 60, 81-102.
- Yifu Lin J. (2012). *New structural economics: a framework for rethinking development and policy*, Washington: The world bank.
- Zekić, S., Matkovski, B. i Kleut, Ž. (2016). IPARD fondovi u funkciji razvoja ruralnih područja Republike Srbije. *Ekonomski horizonti*, 18(2), 169-180.

*Summary***REGIONALIZATION AS A MEASURE OF THE DEVELOPMENT
OF RURAL AREAS OF THE REPUBLIC OF SERBIA**

Given the existence of marked differences between rural and urban areas, as well as between Belgrade and other regions of the Republic of Serbia, the subject of the paper should point out these differences, while the aim of the research will be to arrive at important factors that create these differences, as well as opportunities to overcome them through balanced regional development. For this, appropriate parametric and non-parametric techniques were used in the study to compare groups. The Kruskal-Wallis test showed that employment in the primary sector dominates all regions over Belgrade, while the Mann-Whitney test leads to the conclusion that the primary sector dominates in rural areas over urban. The one-factor ANOVA of different groups found that agricultural income was higher in all regions than Belgrade, while the T-test of independent samples and the Mann-Whitney test showed that these incomes together with natural consumption were higher in rural areas than in urban. Since the Kruskal-Wallis test showed that the Belgrade region is the least poor and the Mann-Whitney test showed a greater percentage of rural poverty than urban, even regional development, as well as the development of the agribusiness sector and diversification of activities in rural areas, are essential to bring about their development.

Key words: regional development, rural development, employment structure, income diversification, poverty rate.